

ВИСОКА ШКОЛА СТРУКОВНИХ СТУДИЈА - СИРМИЈУМ

**КУРС ШАХА У ВРТИЋУ – ПРАКТИЧНИ
ПРОБЛЕМИ РЕАЛИЗАЦИЈЕ И НАЧИНИ
УНАПРЕЂИВАЊА**

МАСТЕР РАД

Ментор:
Проф. др Мирјана Николић

Студент:
Петар Жутић 19/2023М

Сремска Митровица, 2025. година

Висока школа струковних студија – Сирмијум

С р е м с к а М и т р о в и ц а

МАСТЕР РАД

**Курс шаха у вртићу - практични проблеми
реализације и начини унапређивања**

П р е д м е т: *Рад са даровитом децом*

М е н т о р:
Проф. др Мирјана Николић

С т у д е н т:
Петар Жутић

Срем. Митровица, април-јун 2025.

САДРЖАЈ

ПОСВЕТА.....	1
УВОД.....	2
Шах - 1800 година игре.....	4
Савремени шах.....	6
Шаховска правила.....	7
ПОЧЕТАК ШАХОВСКЕ ПРАКСЕ.....	17
КУРС ШАХА 2023. - 2024.....	18
Програм активности.....	18
Очекивања од узрасних група.....	25
ПОЧЕТАК КУРСА У “МЕГА КИДС”-у.....	26
ИЗВЕШТАЈИ ПОСТИГНУЋА.....	27
Извештаји постигнућа за 2023./2024. годину (узраст 3-4 г.).....	27
Извештаји постигнућа за 2023./2024. годину (узраст 4-5 г.).....	28
Извештаји постигнућа за 2023./2024. годину (узраст 5-6 г.).....	29
Извештаји постигнућа за 2023./2024. годину (узраст 6-7 г.).....	30
Анализа извештаја 2023./2024.....	34
КУРС У 2024./2025.....	36
Извештаји постигнућа за 2024./2025. годину (узраст 3-4 г.).....	37
Извештаји постигнућа за 2024./2025. годину (узраст 4-5 г.).....	38
Извештаји постигнућа за 2024./2025. годину (узраст 5-6 г.).....	39
Извештаји постигнућа за 2024./2025. годину (узраст 6-7 г.).....	41
Анализа извештаја 2024./2025.....	44
УЧЕЊЕ У ПРОЈЕКТИМА И ШАХ.....	47
ПРОЈЕКАТ: „ШАХ – ДЕСЕТ ХИЉАДА ГОДИНА КРАЉЕВСКЕ ИГРЕ“.....	49
ШАХ У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ.....	56
БИТНИЈИ КРАТКОРОЧНИ И ДУГОРОЧНИ УТИЦАЈИ НА ДЕЦУ.....	56
ПРЕДЛОЗИ ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ.....	58
РАД СА ДАРОВИТОМ ДЕЦОМ У ТОКУ КУРСА.....	59
ЛИТЕРАТУРА.....	61

Посвећујем овај труд, своме прерано настрадалом оцу †Радовану
— великом шахисти и човеку чистог срца препуног љубави из које се ова
дивна прича и источила.

УВОД

Када сам као студент основних струковних студија пре 13 година слушао предавања мог тадашњег ментора, који је скоро на сваком предавању истицао значај додатних спортских активности у вртићима и њихову економску перспективу, нисам ни слутио да ће таква једна делатност постати део мог живота. На моју велику жалост, непосредно после стицања дипломе, нисам имао прилику да радим у струци. Нешто касније, у пролеће 2023. добрим сплетом околности, почео сам радити као васпитач-приправник мешовите старије вртићке и предшколске групе у вртићу «ПУ Рода» који се води као објекат МК5 у саставу «ПУ Мега Кидс» која има укупно 5 објеката. Овде сам стекао прво право искуство, а радни однос у струци је за мене био и повод да упишем мастер студије. Отприлике у исто време, радећи са децом своје редовне активности у оквиру пројектног учења и припремног предшколског програма, неформално сам увео шах у вртић са великим успехом. Што је подстакло управу вртића да прихвати мој предлог за шах као додатну активност у нашим вртићима.

Почетни успеси у објекту МК5, донели су ми и неке прелиминарне представе о могућностима деце и њиховим потенцијалним постигнућима, а такође и класификацију нивоа ових постигнућа у релацији са узрасним групама. Управо ова прва прелиминарна и недокументована искуствена сазнања, која су се касније кориговала, као што ће то бити јасније у наставку овог излагања, управо ова сазнања су послужила као основни оријентир за структурирање предлога за реализацију курса шаха у вртићу.

У публикацији „THE PREDICTIVE INFLUENCE OF INTELLIGENCE AND COMMUNICATIVE LANGUAGE ABILITY ON SCHOOL ACHIEVEMENT“ на енглеском језику, аутори М. Цвијетић и М. Николић наводећи више аутора кажу:

„The importance of education in modern society and the importance of student success in primary schooling for further advancement through the education system has led to a great interest of researchers in predicting and explaining school success. School achievement can be operationalized as the degree of realization of teaching goals (Kadum-Bosnjak, Persic, & Brajkovic, 2007), which is determined through the results of knowledge tests, results on standardized achievement tests and and which is expressed through school grades (Pintrich,

2003). *School achievement is defined as both declarative and procedural knowledge from various school subjects, the acquisition of which is connected with opportunities for learning during the classes. The canonization of knowledge can result from the curriculum and recently from educational standards, too. (Koller & Baumert, 2008: 735, according to Bozin, Milatovic, 2009).*¹

У педгошкој пракси која се тиче шаха, овај процес формализације или како то Николић и Цвијетић тачније наводе „канонизације“ знања тек треба да се деси јер је за нас овај формат у шаховској педагошкој пракси релативно нов. Лично сматрам да је ова чињеница у ствари велика предност за наше васпитаче и учитеље јер „канонизација“ знања иако олакшава реализацију одређених педагошких процеса са једне стране, са друге ако се погрешно протумачи може представљати суштинско сужавање могућности васпитачима реализаторима ове праксе.

Имајући у виду неопходност познавања макар и основних правила шаховске игре за разумевање квалитативних судова који ће бити изношени у оквиру анализа које ће бити тема овога излагања, решио сам да у наставку увода образложим укратко и саму шаховску игру.

¹ Цвијетић, Николић, 131-145

Шах - 1800 година игре

Реч шах је персијског порекла и буквално значи краљ. У питању је стратешка друштвена и правилима детерминисана игра на табли са потпуно доступном информацијом у целом току игре за оба учесника игре.

Јуриј Бурјаков (рус: Юрий Буряков), професор Националног Универзитета Узбекистана «Мухамед Улугбек», истражујући ископине древног града Афрасиаба, нашао је део шаховског сета фигура од слоноваче. Међу фигурама су се нашли: шах (краљ), двоколица, ратник на коњу, јахач на слону, јахач са лављом маском на лицу и лављом главом коња, пешадинци. Претходно, не југу Узбекистана, код Даљвензиртепа, су нађене свега две фигурице: слона и зебу бика. Ова открића су осветлила нова сазнања везана за историју ове древне игре па је сада општеприхваћена идеја о Индијској игри «Чатуранга» као протошаху старој око 1500 година, померена у II век на територију данашњег Узбекистана у Средњој Азији.

Слика 1.0 – шаховске фигуре из Узбекистана

У VI веку, игру преузимају персијанци, а у VII од њих арапи. Крајем VIII века, калиф Харун Ал Рашид шаље шаховски комплет на поклон цару Карлу Великом. До Шпаније, шах (шатранц) долази са Калифатом – арапском експанзијом у IX веку. У време Ал Андалуза, шах постаје најпопуларнија игра на полуострву. У XIII веку, под патронатом Алфонса Мудрог, монаси Ескоријала сачињавају први шпански манускрипт о шаху: „Libro de ajedrez, dados y tablas“.

У XIII веку, игра је позната у Русији под називом који се и данас користи у Русији: „Шахматы“, а описана је и у руским народним песмама – билинама. У XVI веку, шах је у Русији наишао чак и на осуду од стране Стоглавог Сабора, у глави 92 се каже: „Светога васељенскога шестога сабора правила 50 и 51 забрањују сваку игру. 50 правило забрањује играти свима и свештеницима и народу зрно и шах и све игре такве...“ Наравно, овај цитат није био тачан, него произвољан јер као што знамо у одлукама Шестог васељенског сабора се шах уопште не помиње. Наравно, поред општеприхваћених историјских факата, постојале су (и постоје) и криве романсиране верзије о настанку шаха, као прича о Одисеју и Паламеду који играше шах под зидинама Троје и друге приче и легенде од Европе до крајева Азије.

Слика 1.1 – витези играју шах, илустрација из манускрипта Алфонса Мудрог

Савремени шах

У XV веку, шаховски аутор Хозе Луис де Лусена, тврдио је да је информацију за своје публикације сакупљао у Француској и Италији. Његова књига „Понављање љубави и уметност шаховске игре“ први је штампани приручник за играње шаха. Ова књига већ познаје термине као што су Дамиано гамбит, Италијанска, Руска, Шпанска партија, Филидорова одбрана, Отварање ловца, Француска одбрана, Скандинавска одбрана... Шпански пак шахисти и историчари Рикардо Каљво Мингес и Хозе Антонио Гарсон сматрају да је савремени шах формиран баш у Шпанији и своја истраживања темеље на истраживању поеме на каталонском језику: „Шах љубави“. До 16 века, сва Европа је прешла на савремени шах.

Слика 1.2 – илустрација из трактата Хосе Луиса Лусене

Раздобље од XVI до почетка XX века, а неки сматрају и до половине XX века, сматра се класичном епохом шаха. У то време нису постојале званичне титуле као Велемајстор, Интернационални мајстор итд. За време Другог светског рата, многи играчи су изгубили своје животе, а према филму „Бели снег Русије“ првак света доктор Александар Аљехин,

је у заробљеништву играо симултанку на слепо на 32 табле против официра „више расе“ и победио на 30 табли, док је на 2 табле играо нерешено. После рата наступа бум популарности шаха у свету и уводе се титуле којима се и данас користимо. Пред сам крај XX века, компјутери су достигли шаховски паритет са људским интелектом. У XXI веку, савремена вештачка интелигенција је претекла људе у шаховској игри.

Шаховска правила:

Верујем да је тешко наћи савременог човека који не зна шаховска правила. Ипак, будући да шах није обавезан, да би читаоци као што то рекосмо на крају увода могли разумети одређене квалитативне судове, укратко ћемо објаснити основна шаховска правила:

Шах се игра на табли са 64 поља. 32 црних и 32 бела поља. Игру играју два супротстављена играча, један игра белим фигурама, један игра црним фигурама. Шаховска поља су означена бројевима по хоризонталама и словима по вертикалним линијама. Почетни положај фигура је дат на слици 1.3:

Слика 1.3 – почетни положај фигура

Шаховске фигуре су:

Краљ

Тешке фигуре: Дама и топови

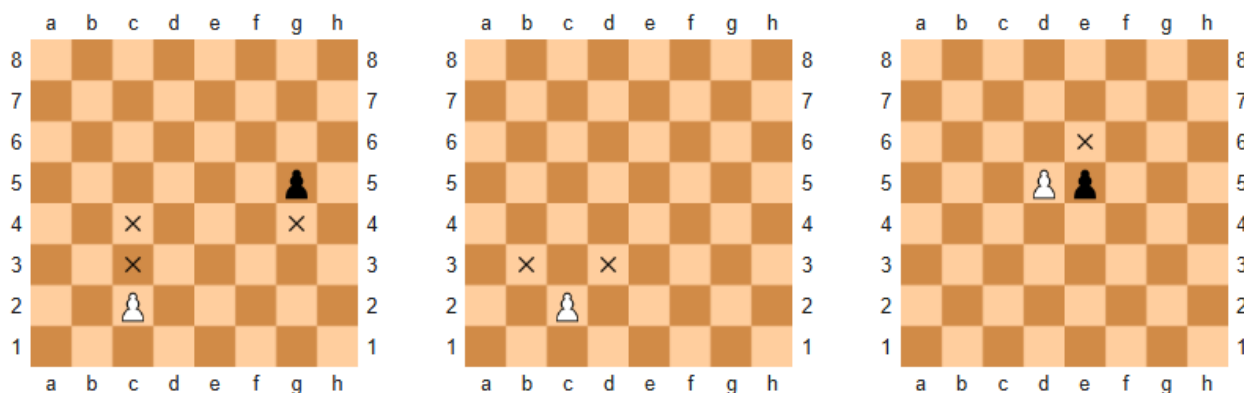
Лаке фигуре: скакачи и ловци

Пешаци

Партију увек започиње бели, а игра се даље наставља наизменично.

Кључна фигура у игри је краљ и побеђује се матирањем краља.

Пешак:

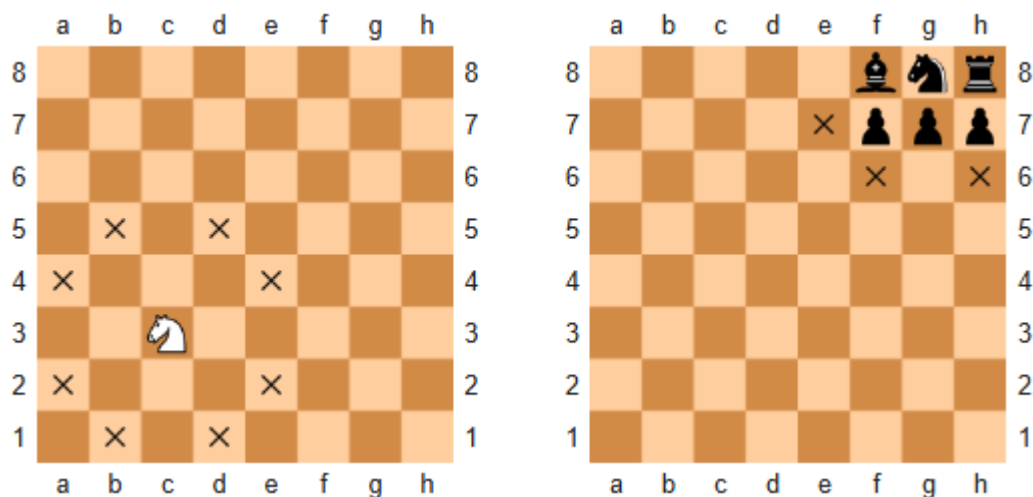
Слика 1.4 – правила кретања и заробљавања пешаком

Пешак се креће према противничкој страни и према правилу кретања и према правилу заробљавања. Пешак се креће за по једно поље у напред, са почетне позиције може за два уколико не постоји препрека за такво његово кретање. Када заробљава противничку фигуру или како се то народски каже „једе“, пешак се креће „у косо“ тј за по једно поље у дијагоналном смеру према противничкој страни табле. У случају да се бели пешак налази на петој хоризонтални, црни може проћи тучено поље датог пешака правилном кретања за два поља и обрнуто: у случају да се црни пешак налази на четвртој вертикали може се по истом правилу догодити исти облик кретања противничког пешака. У овом случају, могуће је заробљавање пешака у пролазу или француски *en passant*. Ни једно од наведених кретања није обавезно, уколико постоји избор, сам играч бира да ли ће заробити или наставити кретање у напред или играти другим пешаком или фигуром којим према

правилима може да игра. Уколико се непосредно испред пешака налази фигура, пешак не може да настави кретање у напред.

Скакач:

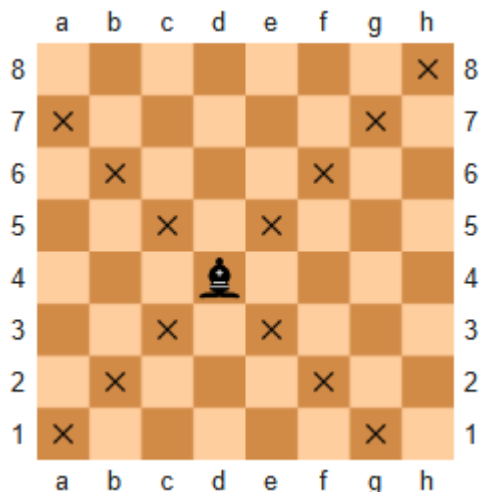
Скакач је фигура у облику коња. Скакач се креће скакањем, те му фигуре испред њега нису препрека. Скок скакача осликава ћирилично слово „Г“. Скакач прескачући два поља испред себе долази на поље са стране другог прескоченог поља. Правило кретања скакача је истовремено и правило заробљавања противничких фигура. Треба имати на уму да се противничке фигуре које успут прескаче долазећи на поље доскока не заробљавају. Заробљава се само фигура на пољу доскока тј тученом пољу. За разлику од пешака, код скакача је по правилу кретања могуће кретање на тучена поља иако на њима нема противничких фигура.

Слика 1.5 – правила кретања и заробљавања скакачем

Ловац:

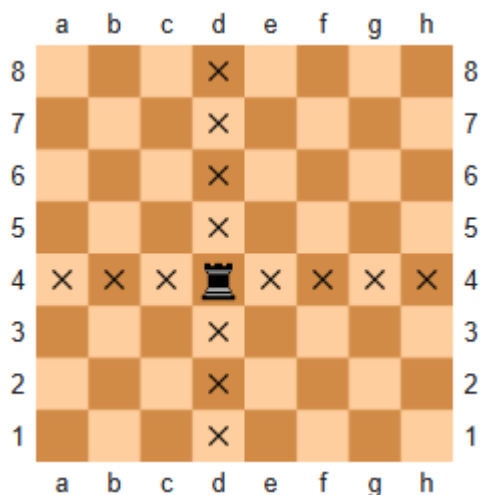
Ловац се креће дијагонално. Кретање је ограничено слободним пољима. Заробити је могуће прву противничку фигуру на путу под условом да између ње и ловца нема својих пешака или фигура.

Слика 1.6 – правило кретања и заробљавања ловцем

Топ:

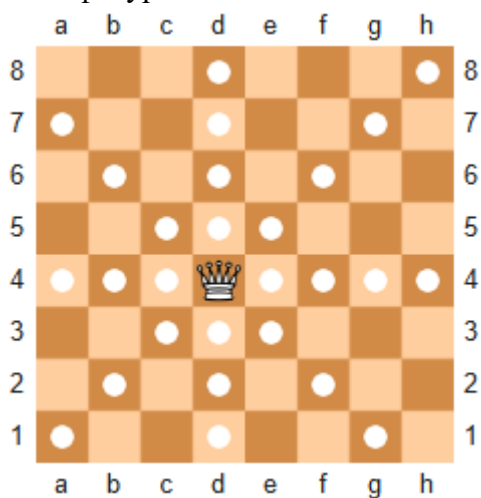
Топ се креће „право“ по вертикалама и хоризонталама. Кретање је ограничено својим или противничким фигурама, односно могуће је кретање по брисаном простору. Заробити је могуће противничку фигуру или пешака по правилу кретања уколико између ње и топа нема својих или противничких фигура.

Слика 1.7 – правило кретања и заробљавања топом

Дама:

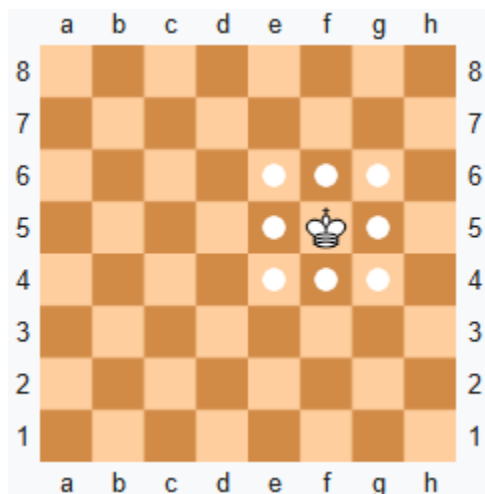
Кретање даме по табли је синтеза могућности топа и ловца. Дама може да се креће или заробљава по правилима обе ове фигуре.

Слика 1.8 – правило кретања и заробљавања дамом

Краљ:

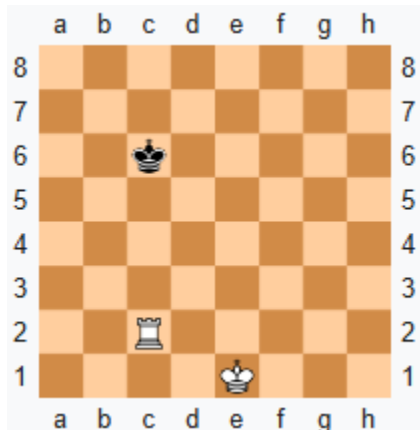
Краљ се креће као дама али само за по једно поље. Краљ не сме, тј не може доћи на противничком фигуром тучено поље. Тучено поље је поље које правилом заробљавања напада нека фигура.

Слика 1.9 – правило кретања и заробљавања краљем

Тучено поље, краљ у шаху:

Као што смо рекли, реч шах значи краљ, зато се ова реч користи за упозорење када је краљ нападнут или како се то другачије каже краљ је у шаху. Краљ је у шаху када је нападнут, односно када се налази на тученом пољу. Тучено поље у односу на фигуру која га „туче“ је поље на којој та фигура може да зароби противничку фигуру, односно да да шах краљу пошто се краљ не заробљава. Своју фигуру или пешака можемо оставити на тученом пољу и на тај начин је жртвовати али краља не можемо оставити на тученом пољу јер је онда краљу шах. Када је нашем краљу шах, у обавези смо да га заштитимо. То можемо урадити на неколико начина: 1. заробити фигуру која даје шах, 2. ставити неку фигуру као телохранитеља између краља и фигуре која га шахира и 3. склонити краља са линије удара (дијагонале, хоризонтале, вертикале или у случају скакача - скачуће „Г“ линије).

Слика 2.0 – црни краљ је у шаху!

Шах-мат:

Када се краљ нађе у шаху из ког не може изаћи ни на који начин, такав шах се зове шах-мат, што буквално на персијском значи: „краљ је мртав“. Шах-мат позиција значи да је игра завршена и да је победио онај играч који је „матирао“ противника, односно дао противнику шах-мат.

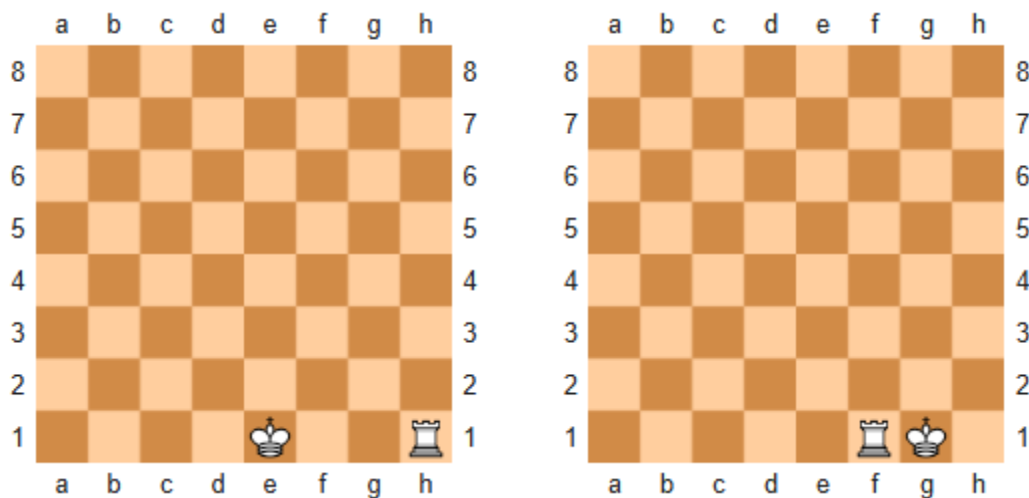

Слика 2.1 – белом краљу је шах-мат!

Рокада:

Рокада је специфичан потез у коме се померају две фигуре истовремено али се сматра једним потезом. У рокади се померају краљ и топ. Да би рокада била могућа: 1. краљ не сме бити у шаху, 2. краљ не сме прелазити тучено поље, 3. краљ не сме као резултат рокаде доћи на тучено поље, 4. краљ се не сме померати са почетног места, 5. топ се не сме померати са почетног места. Само ако су сви ови услови испуњени, рокад је могућа.

Рокада се игра тако што краљ пређе на друго поље од себе, а топ долази на поље које је краљ прешао (стиче се утисак замене места иако то није буквално тако). У том смислу у зависности од стране на коју се врши рокада, а због разлике у раздаљини коју може прећи изабрани топ за учешће у рокади, рокада може бити мала или велика.

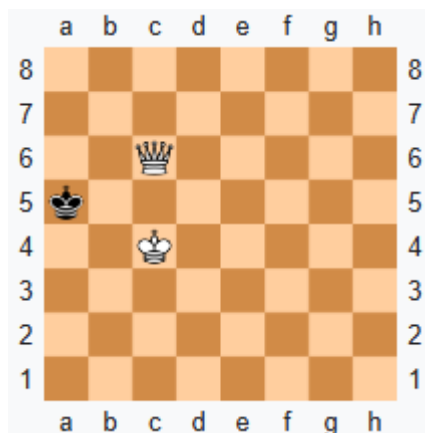

Слике 2.2 и 2.2.1 – илуструју малу рокаду

Нерешена партија:

Осим победом једног од два играча, партија се може завршити нерешено. Нерешен резултат се може остварити:

1. **договором два играча**,
2. **понављањем позиције** - када се три пута у току партије појави апсолутно иста слика на табли,
3. **реми позицијом** - објективно нерешеном позицијом у којој ни један противник не може превазићи одбрану другог,
4. **реми услед недостатка материјала** – када ни један од противника нема довољно материјала (фигура) за матирање,
5. **пат позицијом** – када је слабија страна на потезу, није у шаху али и нема услова за играње услед ограничења која су наложена на краља у контексту тученог поља.

Слика 2.3 – пат позиција

Промоција пешака:

Као што смо раније написали, пешаци су за разлику од фигура ограничени не само правцем кретања, већ и смером. Крећу се према противнику и никако према својој страни табле. Поставља се питање: шта кад дођу до краја табле? Када бели пешак дође на осму хоризонталу, односно црни на прву, тада настаје промоција. Промоција је претварање

пешака у фигуру. Пешак се када дође на последње поље на табли може претворити у: 1. скакача, 2. ловца, 3. топа, 4. даму. У коју фигуру ће се пешак претворити зависи од слободног избора играча.

Додатна правила:

Специфична правила као што су везивање фигура и слична се изводе из основних правила па их нећемо додатно разматрати. Рећи ћемо само, да су правила оваквог типа апстрактнији појам за већину људи који су успели да науче основна правила али се нису бавили шахом, у том смислу свакако да су и те како апстрактна за децу у вртићу, посебно ако је реч о узрасту млађем од предшколског.

Такмичарска правила се деле на правила техничке природе и правила етичке природе. Правила техничке природе су правила о једнакости времена за размишљање, коришћењу шаховског сата и друга. Етичка правила се односе на поштовање противника, поштовање спортских принципа итд. Сва правила су важна компонента педагошког рада, јер: дете се учи поштовању правила, емпатији и спортском духу.

Слика 2.4 спонтана игра шаха у вртићу Мега Кидс 3 на Новом Београду

Почетак шаховске праксе

Први додир са вртићем, имао сам сад већ далеке 2009. г. када сам имао прву праксу у току основних студија. Почевши од прве праксе па све надаље, у ПУ „Пчелица“ у Јарку, имао сам прилике да учим од феноменалног васпитача, госпође Љиљане Ерић које се увек са великим задовољством сетим. Већ тада, успео сам половину групе да заинтересујем за шах и деца су на моју велику радост научила сва вишеизложена правила игре. На моје задовољство, свака следећа пракса је била временски све дужа што је резултирало све бољим и бољим резултатима.

Крајем зиме, почетком пролећа 2023. г. први пут заснивам радни однос у вртићу. У питању је била ПУ „Мега Кидс“, вртић који на територији Новог Београда и Земуна има 5 објеката. Управо у ПУ „Мега Кидс“ сам „испекао занат“ и схватио шта заиста у пракси значи бити васпитач.

У МК5 сам радио као васпитач-приправник у групама: 1. мешовита предшколска и старија вртићка (6-7 и 5-6), 2. средња вртићка (4-5) и 3. млађа вртићка (3-4). У све ове групе, увео сам шах као слободну активност, то јест игру. Деца су шах изузетно добро примила. Убрзо је почео са радом и овај курс шаха.

Слика 2.5 деца изучавају шах у МК5

Курс Шаха 2023. – 2024.

Курс шаха смо назвали: „Мега Велемајстор“ и замислили га као додатну активност која ће се спроводити у свих 5 објеката.

Током првих 3 месеца бављења шахом у МК5, код мене су се формирала одређена педагошка искуства и очекивања од деце по узрастним категоријама. Приметио сам да су деца узраста 5-7 г. скоро сва од реда заинтересована за шах и да су сви лако савладали правила, уз минимална одступања. Код деце узраста 4-5 г. заинтересованост је била преко 50% чланова групе и они су такође релативно лако савладали основна правила. Код деце узраста 3-4 г. иницијална заинтересованост је била скоро 100% али је дугорочно опала на мање од 15% чланова групе. Ова деца су спорије и теже усвајала правила уз мале изузетке.

На основу ових запажања, решили смо да децу млађу од 3 године не уписујемо на шах. Због специфичности у развоју на том узрасту, потребна је изузетна љубав и стрпљење код васпитача. Пракса у свету је да се почиње од 4 године, не знам да ли је још неко осим нас почео од 3.

Пре него што смо почели са курсом шаха, саставио сам **програм активности** који оквирно даје циљеве курса са аспекта шаховске игре. Касније ћемо наравно анализирати и друге аспекте курса.

Програм Активности

1. Курс шаха се изводи у току 12 календарских месеци (од 1. септембра текуће до 1. септембра наредне календарске године).
2. Курс се реализује 1 (једном) седмично. Месечни план се стога дели на 4 активности.
3. У току спровођења школе, користиће се дидактичка средства и материјали неопходни за спровођење школе шаха: Табле и фигуре, демонстрациона табла, вежбанка, свезке, шаховски сатови, шаховска енциклопедија и друга литература у складу са предвиђеним планом.
4. Реализација мора бити остварена најприближније могуће Монтесори методу рада. Деца уче у сарадњи (интеракцији) са другом децом. Што се пре деца оспособе за

игру, треба им омогућити што више игре, а што мање лекција. Васпитач само надгледа и интервенише по потреби. Ово у пракси подразумева да дете које је усвојило правила игре, играјући са дететом које је делимично усвојило ова правила, у ствари помаже последњем да усвоји правила. Практика у нашем вртићу познаје много примера деце која су научила игру од својих вршњака много лакше него што би им то могао предати васпитач.

I тромесечје: септембар, октобар, новембар Месец 1. (први) септембар

1. (прва) недеља септембра:

Шта је шах. Шта нам је све потребно за игру. Који су елементи шаховске гарнитуре. Које фигуре имамо и њихови називи. У разговору са децом, васпитач их упознаје са шаховском игром. Деца слободно истражују шаховске гарнитуре и изражавају своја осећања кроз разговор.

2. (друга) недеља септембра:

Утврђивање претходних садржаја. Табла, фигуре и поља, боје поља и фигура. Деца боје поља и фигуре у специјално припремљеној вежбанци. Док раде вежбанку, деца слободно разговарају једни са другима. Васпитач је иницијатор, надгледач и саговорник.

3. (трећа) недеља септембра:

Разликовање појмова: дијагонално, вертикално, хоризонтално. Васпитач помоћу специјалне вежбанке задаје задатке. Деца решавајући ове задатке успешно усвајају ове појмове. Окрећемо штапиће на табли према усвојеним појмовима, разговарамо.

4. (четврта) недеља септембра:

Пешак. Уз помоћ демонстрационе табле, васпитач ће упознати децу са правилом кретања пешака на табли. Деца ће изаћи на таблу и поновити ово кретање. Стичемо самопоуздање, вежбамо фину моторику и развијамо говор.

Месец 2. (други) октобар

1. (прва) недеља октобра:

Пешак – правило заробљавања. Деца су подељена у групице по двоје до четворо деце за шаховским столовима, васпитач показује правило заробљавања и задаје деци задатке на шаховској табли. У овом тренутку већ је створена социјална кохезија у групи. Деца се слободније изражавају и

створени су услови за спонтанији васпитно-образовни процес. Атмосфера је као у неком спортском клубу.

2. (друга) недеља октобра:

Шаховске фигуре: Правило кретања ловцем. Дијагонални правац. Рад у групицама по двоје до четворо деце за столом. Учење кроз игру и разговор.

3. (трећа) недеља октобра:

Шаховске фигуре: Заробљавање ловцем. Белопољни и црнопољни ловац, ловачки пар. Рад у групицама по двоје до четворо деце за столом. Учење кроз игру и разговор.

4. (четврта) недеља октобра:

Прича о пореклу шаховске игре. Бајка о мудрацу и краљу. Причу прате припремљене илустрације. Деца слободно разгледају илустрације.

Месец 3. (трећи) новембар

1. (прва) недеља новембра:

Шаховске фигуре: Топ. Кретање топом. Појмови вертикале и хоризонтале. Рад у групицама. Просторни појмови, развој говора, развој fine моторике, дечија машта.

2. (друга) недеља новембра:

Шаховске фигуре: Заробљавање топом. Демонстрациона табала, деца седе у полукругу 15 минута, затим се враћамо у групице.

3. (трећа) недеља новембра:

Учимо да сложимо фигуре у почетни положај за почетак шаховске партије. Развој fine моторике. Учење кроз игру и разговор. Рад у групицама.

4. (четврта) недеља новембра:

Бојимо црне фигуре. Методика ликовног васпитања. Рад у вежбанци уз помоћ васпитача.

II тромесечје: децембар, јануар, фебруар Месец 4. (четврти) децембар

1. (прва) недеља децембра:

Шаховске фигуре: Дама. Правило кретања. Рад у групи са демонстрационом таблом. Подела на групице. Игра.

2. (друга) недеља децембра:

Шаховске фигуре: Дама. Правило заробљавања дамом. Рад у групи са демонстрационом таблом. Подела на групице. Вежбанка.

3. (трећа) недеља децембра:

Музичке активности: композиција Владимира Висоцког – „Шах“. Читамо текст прпева, слушамо и певамо уз пратњу музичког инструмента.

4. (четврта) недеља децембра:

Шах и деда мраз. Шах воле сви па и деда мраз. Деда мраз долази у вртић да одигра партију са нама и да провери јесмо ли били добри.

Месец 5. (пети) јануар

1. (прва) недеља јануара:

Шаховске фигуре: Краљ. Правило кретања. Рад у групи са демонстрационом таблом. Подела на групице. Игра.

2. (друга) недеља јануара:

Шаховске фигуре: Заробљавање краљем. Правило заробљавања краљем. Рад у групи са демонстрационом таблом. Подела на групице. Вежбанка.

3. (трећа) недеља јануара:

Шаховске фигуре: Краљ је једина фигура која се не заробљава. Рад у групи са демонстрационом таблом. Подела на групице. Игра и музичке активности.

4. (четврта) недеља јануара:

Шаховске приче: Шах и Илијада. Легенда о Паламеду. Шаховска партија Одисеја и Паламеда. Идеја за тројанског коња. Игра.

Месец 6. (шести) фебруар

1. (прва) недеља фебруара:

Шаховске фигуре: Скакач. Правило кретања скакачем. Рад у групи са демонстрационом таблом. Подела на групице. Игра.

2. (друга) недеља фебруара:

Шаховске фигуре: Правило заробљавања скакачем. Рад у групи са демонстрационом таблом. Подела на групице. Вежбанка.

3. (трећа) недеља фебруара:

Шаховска правила: En passant - Заробљавање пешаком „У пролазу“. Рад у групи са демонстрационом таблом. Подела на групице. Вежбанка.

4. (четврта) недеља фебруара:

Шах је спорт - Светска Шаховска Федерација (Fédération Internationale des Échecs).

Француски језик у шаху. Рад у групи (језичка радионица). Игра.

III тромесечје: март, април, мај Месец 7. (седми) март

1. (прва) недеља марта:

Шаховска правила: Промоција пешака. Прича о пешаку који је постао дама. Рад у групи, подела на групице, вежбанка.

2. (друга) недеља марта:

Шах и енглески језик: Називи шаховских фигура на енглеском језику. Рад у групи, подела на групице, игра.

3. (трећа) недеља марта:

Шаховска правила: Краљ у шаху. Објављивање шах позиције краљу различитим фигурама. Неопходност отклањања и начини отклањања шах позиције. Сад деца полако наслућују циљ шаховске игре. Рад у групицама за шаховским столићима. Задаци. Игра.

4. (четврта) недеља марта:

Шаховска правила: Циљ игре – Шах-Мат позиција. Примери. Деца сад већ постају прави шахисти. Иако у овом тренутку још увек не знају сва правила, сада већ њихова игра добија смисао и постају много самосталнији у игри. У овом тренутку (у пракси и знатно раније), деца већ траже да слободно играју и то не само у вртићу, него и са својим укућанима.

Месец 8. (осми) април

1. (прва) недеља априла:

Шаховска правила: Правило Рокада. Велика и мала рокада. Услови и препреке за остваривање рокада. Рад у групи са демонстрационом таблом. Подела на групице. Вежбанка.

2. (друга) недеља априла:

Бонтон и шах. Припрема деце за игру. Важно је учествовати. Развијање спортског духа. Поштовање противника. Говорно језичка активност. У наставку прва самостална игра уз знање свих основних правила. Васпитач надзире игру и укључује се (према потреби) у улоге судије.

3. (трећа) недеља априла:

Бонтон у шаху: Померање и додиривање фигура током партије. Недозвољеност разговора (шах се игра у тишини). Израз поправљам (j'adoube). Рад у групи (радионица). Припрема за такмичење. Игра.

4. (четврта) недеља априла:

Такмичење на нивоу групе. Сви су победници. Додела медаља и диплома за прва три места. Додела медаља и диплома – захвалница за учешће. Најава такмичења на нивоу свих вртића у којима се реализује школица.

Месец 9. (девети) мај

1. (прва) недеља маја:

Нерешени резултат: а) нерешено понављањем позиције, б) пат позиција, в) нерешено услед недостатка материјала, г) реми позиција, д) нерешено договором два играча.

2. (друга) недеља маја:

Нотација шаховске табле. Бројевне ознаке хоризонтала. Словне ознаке вертикала. Рад у вежбанци, развој фине моторике. Типичне шах-мат позиције: Мат краљем и топом. Игра. Припрема за такмичење на нивоу свих вртића у којима се реализује школица.

3. (трећа) недеља маја:

Такмичење на нивоу свих вртића. Сви су победници! Додела медаља и диплома победницима. Додела медаља и диплома-захвалница свим осталим победницима.

4. (четврта) недеља маја:

Шах и етика: Крилатица: „Gens una sumus“ (Један смо род) и њено значење у шаховској етици. Шах превазилази национално уз уважавање. Рад у групи (радионица). Подела на групице. Игра.

IV тромесечје: јун, јул, август Месец 10. (десети) јун

1. (прва) недеља јуна:

Типичне шах-мат позиције: Угушени мат. Учимо шта значи везивање фигуре. Задаци: Мат у два потеза. Игра.

2. (друга) недеља јуна:

Типичне шах-мат позиције: Анастасијин мат – мат скакачем и топом, учествује противнички пешак. Рад у групицама, Игра.

3. (трећа) недеља јуна:

Увод у шаховске минијатуре: Мат Легала. Рад у групи, подела на групице, игра.

4. (четврта) недеља јуна:

Шаховске минијатуре: Минијатура Боре Костића. Рад у групи, подела на групице, игра.

Месец 11. (једанаести) јул

1. (прва) недеља јула:

„Виљушка“ или „Маказе“ - пешаком, скакачем, дамом. Скривени напад – комбинација, примери. Рад у групи, подела на групице, игра.

2. (друга) недеља јула:

Типичне шах-мат позиције: Мат са два ловца, мат са два ловца и краљем. Рад са демонстрационом таблом у групи, подела на групице, игра.

3. (трећа) недеља јула:

Шаховске минијатуре: Минијатура Александра Аљехина (против Васића, Бања Лука 1931. г.) . Рад са демонстрационом таблом у групи, подела на групице, игра.

4. (четврта) недеља јула:

II турнир на нивоу вртића. Додела медаља и диплома.

Месец 12. (дванаести) август

1. (прва) недеља августа:

Историја шаха: Шатранц или традиционални шах и његова правила. Разлике у правилима. Еволуција правила. Савремени шах и његов развој. Кључна улога Шпаније у развоју савременог шаха. Прве лекције шаховске теорије: Шпанска партија (Ruy López), Италијанска партија, Гамбити. Рад у групи – радионица. Игра.

2. (друга) недеља августа:

Развој шаха као спорта. Шах је олимпијски спорт. Историја Првенства Света. Прваци Света. Шаховска Олимпијада у Дубровнику 1950. г. Садашњи првак света. Познати српски шахисти: Путовање Боре Костића око света. Игра на екватору. Меч Костић – Капабланка. Светозар Глигорић – шах спасава живот! Читање из Голомбекове Енциклопедије.

3. (трећа) недеља августа:

II турнир на нивоу свих вртића у којима се реализује школица. Додела награда.

4. (четврта) недеља августа:

Промоција „Малих Мега-Велемајстора“. Завршна свечаност уз присуство родитеља. Поздравно обраћање васпитача. Шаховски меч екипе „Mega Kids“ деце против екипе мама и тата.

Очекивања од узрасних група

Сви полазници курса су у једној мешовитој групи у току активности у склопу курса. Без обзира на ову неподељеност у току активности, јасно ми је било на основу претходно изложеног искуства да ће деца различитих узраста имати различито постигнуће па смо у складу са тим и поставили очекивана постигнућа по узрастима:

3-4 године: очекује се да деца науче називе фигура, да науче да их правилно поређају у почетни положај, да уз асистенцију васпитача играју само пешацима.

4-5 година: очекује се да деца науче сва правила кретања и заробљавања фигура и да играју самостално са или без асистенције васпитача.

*од деце овог узраста се **не очекује** разумевање концепата као што су шах, шах-мат, пат итд. У овом узрасту, довољно је да играју ко коме поједе више фигура.

5-6 година: очекује се од деце **самостална игра** без асистенције васпитача, дозвољено је да понекад погреше али не често. Треба да разумеју концепт шахирања краља. Могу да играју док неко неком не поједе краља иако ово није по правилима али то децу приближава концепту шах и мат.

6-7 година: очекује се да деца самостално играју без асистенције васпитача, уз разумевање свих правила кретања и заробљавања. Треба да разумеју концепте шах, шах-мат, пат. Морали би знати шта је рокада али не обавезно и сва правила њене забране. Није обавезно да знају заробљавање пешака у пролазу али је пожељно.

Даровита деца: сматраће се даровитим дете које разуме концепте који се очекују на вишем узрасту. Ако је дете предшколског узраста даровито, онда се очекује да научи и разуме:

1. Сва правила забране рокаде
2. Ампасан (Заробљавање пешака у пролазу)
3. Концепт везивања фигуре
4. Простију тактику и стратегију
5. Разлику квалитативне вредности фигура

Очекивања су направљена из чисто практичних разлога и жеље да се разуме шта су децје могућности, да бисмо постигли што боље резултате.

Приступајући одговорно пред нашим клијентима, редовно смо састављали **дескриптивне извештаје постигнућа** који су били резултат усменог теста пред шаховском таблом. Задаци на тесту су били управо ова очекивања постигнућа категорисана у 4 узрасне групе + даровита деца.

Слика 2.6 деца изучавају шах у МКЗ

Почетак курса у „Мега Кидс“-у

У мају 2023. г. курс је почео са радом. Имали смо око 50 полазника у 5 објеката. Почетак је донео и нова искуства. Радећи у МК5, био сам константно са том децом и резултат био много бољи. С друге стране, деца у осталим објектима су имала шах свега једном седмично што је повлачило за собом нешто спорији напредак. Имајући ово у виду, а пратећи потребе деце, исте године прелазим у објекат МК3, где остајем до краја своје службе у ПУ „Мега Кидс“. Као резултат мог преласка, деца у МК3 су преузела примат у шаху у односу на МК5 који је до тад био најбољи што је касније показало и мало такмичење свих објеката које смо организовали.

Извештаји постигнућа

У наставку овог рада биће дати скраћени **изводи из извештаја постигнућа наших полазника**. Извештаји су скраћени ради смањивања обима овог рада. Када бисмо их наводили у потпуности, објављивали бисмо детаље нерелевантне за анализу постигнућа и читалац би се изгубио у мору информација које му нису потребне за разумевање овог рада. У сваком случају пуни оригинали свих извештаја су код мене на персоналном компјутеру и могу бити дати на увид уколико се појави потреба.

Табела 1. Постигнућа деце узраста 3-4 године полазника курса 2023/24.

Иницијали детета и објект	Усвојена знања и запажања
К.С. МК2	Зна да поређа фигуре, зна називе фигура. Репродукција назива је понекад непотпуна али то је нормално. Могућа је игра само пешацима уз помоћ васпитача. У току досадашњих активности, навикла се да: дуже седи за столом, не разбацује фигуре по соби, сачека свој ред када се обраћа васпитачу.
Д.И. МК4	Сва знања очекивана у његовом узрасту је савладао много раније од предвиђеног планом временског рока. Зна називе фигура и како да их правилно распореди за почетак партије. Може слободно да игра. Усмерене активности прати успешно одговара на питања која се тичу кретања и заробљавања фигура.
М. М. МК4	Слободно игра без помоћи васпитача, влада основним правилима. Ужива не само у игри, него и са интересовањем посматра како други играју. Исправља другаре кад нешто погреше.
М. О. МК4	Редован је на активностима, овладао је почетним знањима која се од његовог узраста и очекују релативно брзо. Зна да поређа фигуре и њихове називе. Игра је могућа уз помоћ и надзор васпитача. Воли и да

	се игра са фигурицама као са играчкама, да их распоређује по табли како је њему драго. Васпитач га у томе не спутава.
Б. Б. МК5	Б. је усвојила сва знања. У току провере задацима, репродукција је била 100%. У току провере слободном игром, понекад је потребна интервенција васпитача али слободна игра пешацима је свакако могућа. Б. долази на шах весела и радосна. Једном је изјавила: „Мени се овде свиђа.“ На школици је разговорљивија него обично, све време се смешка. За сада бројимо ко је коме појео више пешака.

Табела 2. Постигнућа деце узраста 4-5 година полазника курса 2023/24.

Иницијали детета и објекат	Усвојена знања и запажања
Ј. М. МК3	Ј. самоуверено влада правилима кретања и заробљавања свих фигура. Репродукција усвојеног знања у току задатака на усмереним активностима је близу 100%. Репродукција у току слободне игре је нешто мања али ипак на високом нивоу. Слободна игра је могућа самостално без асистенције васпитача. Концепт матирања му је познат и могућа је репродукција у току задатака али у току слободне игре најчешће изостаје, акценат је на броју поједених фигура. Ј. зна шта су рокада и промоција пешака у фигуру (кад пешак дође до краја табле). Подједнако је концентрисан и на усмереним и слободним активностима у оквиру школице што је реткост. У односу на своју узрастну групу, Показао је већу брзину и лакоћу усвајања знања.
С. С. МК4	С. је изузетно лако овладала почетним делом курса. Зна да поређа фигуре и започне игру. Упорношћу и редовним доласцима, С. је успела да дође до слободне игре. На шах долази радосна и примећује се да воли школицу. Пажња се побољшава, игра је сад могућа и самостално. На контролна питања везана за овај извештај, С. је одговорила добро.
В. К. МК5	В. већ самоуверено влада свим без изузетка знањима и вештинама, која су предвиђена овим курсом. Без обзира на његов узраст, када се узму сви наши васпитаници у оквиру школице шаха заједно, В. не само што

	не заостаје за предшколцима него је у неким показатељима и бољи од њих. На брзом усменом тесту који смо имали баш у вези овога извештаја, В. је брже од деце свих узраста давао тачне одговоре и препознавао мотиве за реализацију комбинација и напада и то узимајући у обзир да су скоро сва деца полазници школице шаха у објекту МК5, са наше стране оцењена као талентована. В. напредак се за последњих два месеца само убрзао. Посебно примећујемо позитивне промене што се тиче социјалног аспекта васпитног процеса.
Т. О. МК5	Т. влада свим основним правилима из прве половине овог курса. Могућа је самостална игра. На сва контролна питања у вези лекција које је до сада слушао је дао тачне одговоре. Т. више воли слободну игру од усмерених активности али и на активностима је пажљив и прати.

Табела 3. Постигнућа деце узраста 5-6 година полазника курса 2023/24.

Иницијали детета и објекат	Усвојена знања и запажања
Т. К. МК2	Т. је на шах дошао са одређеним предзнањем што је само олакшало и убрзало реализацију овог курса. Т. самоуверено влада првим двама трећинама целокупног градива предвиђеног нашим курсом што је и показао на усменом тесту који је претходио овом извештају. Успешно је репродуковао знања као што су правила рокаде, концепција матирања, реми и пат позиција и друга. Т. смо оценили као једног од наших васпитаника који има таленат за шах.
Л. В. МК3	Л. зна правила кретања и заробљавања фигура. Познат јој је концепт матирања али још увек нема слободне репродукције и препознавања мотива. Слободна игра је могућа у границама ових знања. Л. воли шах и често препричава како игра њен брат. Више воли слободну игру него усмерене активности.
Н. М. МК3	Н. зна правила кретања и заробљавања и репродукује их у току задатака или у игри. Слободна игра је могућа уз асистенцију васпитача

	или самостално са другарима. Концепт матирања јој је познат али за сада још увек пребројавамо ко је коме више појео. Н. је послушна, концентрисана, ужива у игри али прати и усмерене активности.
М. П. МК3	М. влада свим правилима кретања и заробљавања фигура што му омогућава слободну игру без асистенције васпитача. Репродукција усвојеног је близу 100%. М. је једно од ретке деце која су активнија у току усмерених активности него у току слободне игре.
С. Б. МК6	С. је са нама од недавно. Без обзира на ово, она је веома брзо буквално прелетела прву половину овог курса и влада свим правилима кретања и заробљавања фигура што јој омогућава да самостално игра са другарима. С. је за нијансу повученија у току усмереног дела активности али је изузетно весела и нарочито срећна кад побеђује.
Л. Г. МК6	Прву половину курса смо буквално прелетели. Л. је усвојио сва основна правила кретања и заробљавања, рокаду, концепт шаха и концепт матирања. Л. је изузетно активан, не стиди се да изрази своје мишљење и пита што олакшава рад са њим. На усмереним и слободним активностима му пажња не попушта.

Табела 4. Постигнућа деце узраста 6-7 година полазника курса 2023/24.

Иницијали детета и објекат	Усвојена знања и запажања
С. Д. МК2	С. је похађала курс само један месец, ипак брзина усвајања знања нам је омогућила да је уведемо брже у лекције за које би нам требало више времена у складу са планом. С. влада основним правилима што јој омогућава да слободно игра. На усменом тесту у вези овог извештаја, репродукција знања је била близу 100%.
А. М. МК3	А. је један од дечака за које тврдимо да зна сва и најтананија правила шаха до детаља. Осим тога он одлично познаје и разуме концепт везивања фигура, двоструког удара, скривеног напада, комбинације, има развијену основу отварања (најчешће игра шпанску партију), препознаје мотиве који се понављају, као и шансе за напад. А. је на

	шаховским активностима концентрисанији, има повећани фокус на васпитача. У току слободних активности тражи да му се омогући да игра шах и увек кад је то могуће излазимо му у сусрет.
А. Г. МКЗ	А. зна називе фигура, почетни распоред на табли, правила кретања и заробљавања фигура. Могућа је слободна игра самостално, без помоћи васпитача. А. више воли слободну игру са другарима од усмерених активности. У том смислу концентрисанији је када почне игра и више учи у интеракцији са другом децом. Репродукција усвојених знања није увек 100% али се у току игре види осмех на његовом лицу.
А. Б. МКЗ	А. самоуверено влада правилима кретања и заробљавања фигура. Зна шта је рокада. Разуме концепт матирања. Разуме концепт везивања фигуре. Може самостално да игра без помоћи васпитача. А. је тиха али није стидљива, у случају да се појави недоумица иницира разговор. Усмерене активности пажљиво прати, има одличну концентрацију и меморију али као и сва деца више воли слободну игру.
А. Ј. МКЗ	А. самоуверено влада свим правилима кретања и заробљавања фигура. Разуме концепт матирања краља. Зна шта је рокада. Сва ова правила успешно примењује у слободној игри. А. је подједнако концентрисана на усмереним и слободним активностима.
Ј. С. МКЗ	Ј. је један од неколико дечака за које одговорно тврдимо да осим правила шаха, разуме, познаје и примењује: концепт везивања фигура, двоструки напад, скривени напад, препознаје шаховске мотиве и понекад може да их искористи. Влада основним техникама матирања топом и краљем, са два топа, краљем и дамом. Изразито развијен такмичарски и спортски дух и поштовање противника. У току усмерених активности је концентрисан, ипак више воли слободну игру.
К. Ђ. МКЗ	К. самоуверено влада свим правилима кретања и заробљавања фигура. Разуме концепт матирања краља. Зна шта је рокада. Слободно игра без помоћи васпитача. К. преферира слободну игру у односу на усмерене активности.
Л. З. МКЗ	Л. самоуверено влада свим правилима кретања и заробљавања фигура што му омогућава слободну игру без помоћи васпитача. Познат му је концепт матирања али изостаје репродукција у задацима и слободној

	игри. Када постоје недоумице позива васпитача да му разјасни. У току слободне игре углавном даје значај броју поједених фигура. Л. више воли слободну игру од усмерених активности.
М. В. МК3	М. воли игру и има изразито развијен такмичарски дух као и спортски дух. У случају пораза прихвата га, а кад примети да је неко пушта, она одбија да победи на такав начин. Усвојила је сва правила кретања и заробљавања свих фигура. Разуме концепт матирања и прихвата га у игри. Слободна игра је могућа самостално без помоћи васпитача. М. више воли слободну игру од усмерених активности. Увек је весела, самоуверена, а њен непоновљиви сопран допуњава атмосферу опште хармоније у вртићу.
М. А. МК3	М. самоуверено влада свим шаховским правилима која се тичу саме игре до најтањих финеса. Осим тога, разуме, препознаје у игри и задацима, и примењује везивање фигура, скривени напад, двоструки напад, основне технике матирања у завршници краљем и топом, краљем и дамом, са два топа. Успешно решава једноставније задатке. Усвојио је почетне основе отварања, примењује Италијанску партију и Филидорову одбрану (не зна да репродукује називе, али практично примењује потезе у игри). М. је дете за које смо проценили да има таленат за шах. Концентрисан је подједнако на усмереним активностима као и у слободној игри. Победа га изузетно радује.
Т. М. МК3	Т. влада свим како основним, тако и мало «финијим» шаховским правилима попут заробљавања пешака у пролазу, свих услова за рокаду, разуме појам везивања фигуре и шаховске комбинације, зна шта је двоструки напад. Одлично влада концептом матирања, разуме шта је пат позиција итд. Т. је једно од деце за коју смо проценили да има таленат за шаховску игру. Код Т. је љубав према игри и спортски дух изузетно развијен. Т. сам намеће шах као тему и често поставља питања кад се јаве неке недоумице. Активан је и весео.
А. Р. МК4	А. је овладао свим основним правилима кретања и заробљавања фигура. Могућа је слободна игра и без помоћи васпитача. А. више воли слободну игру него усмерене активности, иако на сва питања током усмерених активности углавном даје тачне одговоре.

А. М. МК4	А. влада правилима кретања и заробљавања свих фигура. Могућа је слободна игра. А. воли пре свега слободну игру али је дисциплинована и пажљиво слуша и на усмереним активностима.
А. С. МК4	А. влада основама шаховске игре, што јој омогућава да самостално игра са другарима. А. зна шта је циљ шаховске игре, поштује шаховски бонтон. А. је у више наврата учествовала и у активностима изнад више описаног нивоа знања, као што су неки једноставнији проблеми, почетни основи отварања итд. Развила је осећај за шаховски бонтон и увек активно учествује у усмереном делу активности.
В. М. МК4	В. је овладао свим основним правилима кретања и заробљавања фигура. Могућа је слободна игра и без помоћи васпитача. В. је одличан пример успеха наше школице. Више воли слободну игру него усмерене активности, иако на сва питања током усмерених активности углавном даје тачне одговоре.
В. Б. МК5	В. је од самог почетка показао велику љубав према шаховској игри и изузетан такмичарски дух. Брзо је овладао свим почетним правилима нашег курса, а у тренутку писања овог извештаја могу одговорно да тврдим да В. влада свим знањима предвиђеним у току целог курса. В. је једно од деце за које смо проценили да има таленат за шах.
Н. П. МК6	Н. је овладао свим основним правилима кретања и заробљавања фигура. Могућа је слободна игра. Н. више воли усмерене активности, мада игра редовно и у току слободне игре. На сва питања током усмерених активности углавном даје тачне одговоре.

Анализа за 2023./2024.

Укупан број уведених извештаја у овом изводу је 32. Од тога:

Деце узраста 3-4 г. је 5.

Није задовољило претпостављене критеријуме свог узраста: 1

Задовољило претпостављене критеријуме свог узраста: 3

Задовољило неки или неке од критеријума за старији узраст: 1

Деце узраста 4-5 г. је 4.

Није задовољило претпостављене критеријуме свог узраста: /

Задовољило претпостављене критеријуме свог узраста: 2

Задовољило неки или неке од критеријума за старији узраст: 2

Деце узраста 5-6 г. је 6.

Није задовољило претпостављене критеријуме свог узраста: /

Задовољило претпостављене критеријуме свог узраста: 4

Задовољило неки или неке од критеријума за старији узраст: 2

Деце узраста 6-7 г. је 17.

Није задовољило претпостављене критеријуме свог узраста: 3

Задовољило претпостављене критеријуме свог узраста: 9

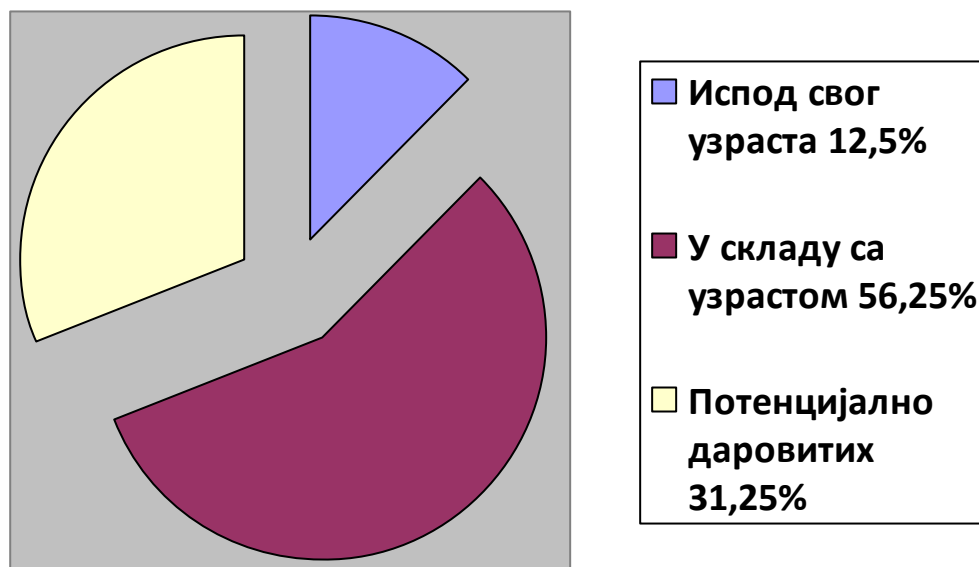
Задовољило неки или неке од критеријума за старији узраст: 5

Од укупног броја од 32:

Није задовољило претпостављене критеријуме свог узраста: 4

Задовољило претпостављене критеријуме свог узраста: 18

Задовољило неки или неке од критеријума за старији узраст: 10

Слика 2.7 - дијаграм резултата испитивања деце 2023./2024. сагласно извештајима.

Закључак: Заједнички проценат деце која су остварила претпостављена очекивања је **87,5%** што је према нашем мишљењу одличан резултат и прелиминарно показује да је изабрана методика ваљана.

Курс у 2024./2025.

Имајући у виду резултате истраживања у претходној години, у нову 2024./2025. ушли смо са пуно самопоуздања и добре енергије. Увели смо активности са демонстрационом таблом као новитет. Деца су одлично реаговала на демонстрациону таблу. Чак смо радили и писање шаховских партија (нотацију). Редовно смо радили лакше тактичке задатке и шему матирања топом и краљем.

Слика 2.8 - час шаха у МК6

Извештаји постигнућа 2024./2025.

Табела 5. Постигнућа деце узраста 3-4 године полазника курса 2024/25.

Иницијали детета и објекат	Усвојена знања и запажања
М. Љ. МК3	М. пажљиво прати лекције на демонстрационој табли и живо учествује у дијалогу. Концепт шах-мат је јаснији. Репродукција је тачна, а игра самостална. Ужива и у посматрању друге деце кад играју. Од сложенијих правила, јасна му је рокада и њена правила. Теже му је да уочи познате релације ако је веће растојање на табли. Ближе релације препознаје у секунди. Не обрађује квалитативну вредност фигура у размени. У стању је да понови задатак који му је објашњен.
Л. А. МК3	Л. пажљиво прати лекције на демонстрационој табли. Репродукција је близу 50% што је нормално. Могућа је самостална игра само пешацама уз асистенцију и подршку васпитача. Највише од свега му се допада слободни део активности, када деца имају прилике да се играју. <i>*(Л. је научио да сложи фигуре и репродукује називе.)</i>
Г. С. МК3	Г. пажљиво прати лекције на демонстрационој табли. Репродукција је близу 60% што је нормално. Могућа је самостална игра само пешацама уз асистенцију и подршку васпитача. Највише од свега му се допада слободни део активности, када деца имају прилике да се играју. <i>*(Г. је научио да сложи фигуре и репродукује називе.)</i>
Ј. С. МК5	Ј. пажљиво прати лекције на демонстрационој табли. Могућа је самостална игра уз асистенцију и подршку васпитача. Највише од свега јој се допада слободни део активности, када деца имају прилике да се играју. <i>*(Ј. је научила да сложи фигуре и репродукује називе.)</i>
М. Н. МК6	М. је научио да сложи фигуре, да их именује. Уз асистенцију васпитача, вежбао је игру само пешацама ради усвајања правила кретања и заробљавања пешака. Репродукција је била 60%.

Табела 6. Постигнућа деце узраста 4-5 година полазника курса 2024/25.

Иницијали детета и објекат	Усвојена знања и запажања
Ф. Ш. МК3	Ф. пажљиво прати лекције на демонстрационој табли. Репродукција је близу 65% што је нормално. Могућа је самостална игра уз асистенцију и подршку васпитача. Највише од свега му се допада слободни део активности, када деца имају прилике да се играју. Ф. има огромну љубав према шаху и воли да зароби противничку фигуру. <i>*(Ф. је задовољио критеријуме за узраст 3-4 + успео је да овлада критеријумом слободне игре али често греши у вези правила. Осим овога, Ф. није научио да се смири са поразом, страшно се нервира кад му неко поједе фигуру.)</i>
А. М. МК5	А. пажљиво прати лекције на демонстрационој табли. Могућа је самостална игра уз асистенцију и подршку васпитача. Највише од свега јој се допада слободни део активности, када деца имају прилике да се играју. <i>*(А. влада критеријумима за узраст 3-4 г.)</i>
А. К. МК6	А. зна називе фигура и може да их сложи на табли,, слободно игра уз асистенцију васпитача. У току активности са демонстрационом таблом пажљиво слуша. Самопоуздање одлично, љубав према игри је присутна. Репродукција је 70% што је нормално у том узрасту. <i>*(А. је задовољила критеријуме за свој узраст.)</i>
Ђ. М. МК6	Ђ. је научио да сложи фигуре, да их именује. Уз асистенцију васпитача, вежбао је игру само пешацима ради усвајања правила кретања и заробљавања пешака. Репродукција је била 55%. <i>*(Ђ. је задовољио критеријуме за узраст 3-4 г.)</i>
Р. Ф. МК6	Р. зна називе фигура и може да их сложи на табли,, слободно игра уз асистенцију васпитача. У току активности са демонстрационом таблом пажљиво слуша. Самопоуздање одлично, љубав према игри је присутна. <i>*(Задовољио је критеријуме за свој узраст.)</i>

Табела 7. Постигнућа деце узраста 5-6 година полазника курса 2024/25.

Иницијали детета и објекат	Усвојена знања и запажања
А. Т. Г. МК2	А. је научила да сложи фигуре, да их именује, зна правила кретања пешака и лаких фигура. Одлично говори српски. У току активности се понаша изузетно културно и послушно. Шах јој се баш свиђа, увек се осмехује. <i>*(А. је похађала курс свега месец дана у тренутку писања извештаја.)</i>
К. П. МК2	К. влада свим правилима и слободно игра без асистенције васпитача. Свиђа јој се што на шаху може да говори руски али дружи се и са девојчицом којој је матерњи шпански. Репродукција у току игре није увек најтачнија али се К. свиђа друштво и увек је насмејана.
Ј. М. МК2	Ј. влада свим правилима кретања и заробљавања фигура. Репродукција је тачна, грешака је све мање. Слободна игра је могућа без присуства и подршке васпитача. Концепт мата је јасан али се Ј. и даље више радује заробљавању фигура. Љубав према игри је и даље велика и не угасава. Побољшана је самодисциплина на активностима.
Ј. М. МК3	Грешке су исчезле, концепт шах-мат је јаснији. Љубав према игри не угасава. Репродукција је тачна, а игра самостална. Ј. је задовољио критеријуме за предшколски узраст.
А. С. МК3	А. пажљиво прати лекције на демонстрационој табли. Репродукција је близу 70%. Могућа је самостална игра уз подршку васпитача. Највише од свега му се допада слободни део активности. <i>*(Александар је успео да задовољи минималне критеријуме за свој узраст.)</i>
А. С. МК4	А. влада свим основним правилима шаха. У току активности са демонстрационом таблом пажљиво слуша и учествује у дискусији. Концепти као шах-мат, и рокада су јој јасни. <i>*(А. је задовољила критеријуме за предшколски узраст..)</i>
Д. Б. МК4	Д. влада свим основним правилима шаха, слободно игра без потребе за подршком васпитача. У току активности са демонстрационом таблом пажљиво слуша. Концепти као шах-мат, и рокада су му јасни.

	Самопоуздање одлично, дисциплина је одлична. <i>*(Критеријуми предшколског узраста.)</i>
Д. Н. МК4	Д. слободно игра без потребе за подршком васпитача. У току активности са демонстрационом таблом пажљиво слуша. Концепти као шах-мат, и рокада су му јасни. Самопоуздање одлично, дисциплина је одлична. <i>*(Критеријуми предшколског узраста.)</i>
Л. В. МК4	Л. влада свим основним правилима шаха, слободно игра без потребе за подршком васпитача. У току активности са демонстрационом таблом пажљиво слуша. Концепти шах-мат, и рокада су му јасни. <i>*(Критеријуми предшколског узраста.)</i>
М. М. МК4	Грешке су исчезле, концепт шах-мат је јаснији. Љубав према игри не угасава. Репродукција је тачна, а игра самостална. Од сложенијих правила, јасна му је рокада и њена правила али репродукција је око 70% што је одлично. <i>*(М. је задовољио минимум за критеријум предшколског узраста.)</i>
П. П. МК4	Сва основна правила су усвојена. Могућа је слободна игра без асистенције васпитача. Репродукција је скоро увек тачна. <i>*(У складу са својим узрастом.)</i>
Р. В. МК4	Сложенији концепти шах-мат и рокада су му јасни. Љубав према игри је велика. Репродукција је тачна, а игра самостална. Према прелиминарној процени, Р. смо оценили као дете потенцијално даровито за шах. <i>*(Критеријуми предшколског узраста и више.)</i>
С. С. МК4	С. пажљиво прати лекције на демонстрационој табли и учествује у дијалогу, увек се прва јавља да одговара на питања. Грешке у игри су све ређе, концепт шах-мат јој је јаснији. Репродукција је све тачнија и потреба за подршком је скоро исчезла. <i>*(У складу са својим узрастом.)</i>
В. К. МК5	В. је постигао све што се очекује од полазника курса и много више већ у току прошле године. Тренутно радимо на развоју основа шаховске тактике. <i>*(Критеријуми даровитости)</i>
Т. О. МК5	Грешке су исчезле, концепт шах-мат је јаснији. Репродукција је тачна, а игра самостална без потребе за асистенцијом васпитача. <i>*(На граници између критеријума за свој и предшколски узраст што је добро.)</i>

А. С. МК6	А. пажљиво прати лекције на демонстрационој табли и учествује у дијалогу. Љубав према игри је велика. Репродукција је 65% што је добро, а игра је самостална. Од сложенијих правила, јасна јој је рокада и њена правила. Концепт шах-мат јој није сасвим јасан али зна да је то крај игре. <i>*(Критеријуми за свој узраст.)</i>
-----------	--

Табела 8. Постигнућа деце узраста 6-7 година полазника курса 2024/25.

Иницијали детета и објект	Усвојена знања и запажања
А. С. МК3	А. пажљиво прати активности. Концепт шах-мат је јаснији. Репродукција је тачна, а игра самостална. Од сложенијих правила, јасна јој је рокада. <i>*(Критеријуми предшколског узраста.)</i>
Б. С. МК3	Б. пажљиво прати лекције на демонстрационој табли и живо учествује у дијалогу. Грешке су исчезле, концепт шах-мат је јаснији. Репродукција је тачна, а игра самостална. Ужива и у посматрању друге деце кад играју. Од сложенијих правила, јасна му је рокада и њена правила. <i>*(Критеријуми предшколског узраста.)</i>
В. К. МК3	Концепт шах-мат је јаснији. Репродукција је тачна, а игра самостална. Од сложенијих правила, јасна му је рокада и њена правила. <i>*(Критеријуми предшколског узраста.)</i>
Ј. Ј. МК3	Грешке су исчезле, концепт шах-мат је јаснији. Љубав према игри не угасави. Репродукција је тачна, а игра самостална. Од сложенијих правила, јасна му је рокада и њена правила. У току последње лекције, Ј. се јавио, изашао на таблу и самостално нашао мат. <i>*(Потенцијално даровито дете.)</i>
Л. В. МК3	Концепт шах-мат је јаснији. Репродукција је тачна, а игра самостална. Од сложенијих правила, јасна јој је рокада и њена правила. Л. има огромну енергију и велику љубав према игри. <i>*(Критеријуми предшколског узраста.)</i>
М. П. МК3	М. пажљиво прати активности и учествује у дијалогу. Грешке су исчезле, концепт шах-мат је јаснији. Репродукција је тачна, а игра

	самостална. Од сложенијих правила, јасна му је рокада и њена правила. Јасан му је концепт везивања фигуре. М. има велику енергију и љубав према игри. <i>*(Критеријуми даровите деце.)</i>
В. Г. МКЗ	Код В. нема језичке баријере, што је велики плус. Пажња, концентрација и самодисциплина су одлични. Репродукција је тачна, а игра самостална. Јасна су му сва правила. В. је једно од деце за које смо проценили да је даровито за шах.
М. К. МКЗ	М. је дошао са добрим предзнањем. Пажња, концентрација и самодисциплина су одлични. М. пажљиво прати активности и живахно учествује у дискусији. Репродукција је тачна, а игра самостална. Јасна су му сва правила. <i>*(Критеријуми даровите деце.)</i>
М. Л. МКЗ	Грешке су исчезле, концепт шах-мат је јаснији. Љубав према игри је огромна. Репродукција је тачна, а игра самостална. <i>*(Критеријуми предшколског узраста.)</i>
М. Г. МКЗ	Грешке су исчезле, концепт шах-мат је јаснији. Љубав према игри је огромна. Репродукција је тачна, а игра самостална. Од сложенијих правила, јасна му је рокада и њена правила. <i>*(Критеријуми предшколског узраста.)</i>
Ф. Б. МКЗ	Ф. одлично говори српски језик. Концепт шах-мат је јасан. Љубав према игри је огромна. Репродукција је тачна, а игра самостална. Од сложенијих правила, јасна му је рокада и њена правила. <i>*(Критеријуми предшколског узраста.)</i>
С. П. МКЗ	С. пажљиво прати активности на демонстрационој табли и учествује у дијалогу. Концепт шах-мат је јаснији. Репродукција је тачна, а игра самостална. Од сложенијих правила, јасна јој је рокада и њена правила. Софија воли да се игра и са демонстрационом таблом кад васпитач заврши усмерени део активности. <i>*(Критеријуми предшколског узраста.)</i>
Ј. А. МК5	Ј. пажљиво прати активности на демонстрационој табли и учествује у дијалогу. Грешке су исчезле, концепт шах-мат је јаснији. Љубав према

	игри не угасава. Репродукција је тачна, а игра самостална. Од сложенијих правила, јасна му је рокада и њена правила. <i>*(Критеријуми предшколског узраста.)</i>
Н. Б. МК5	Н. пажљиво прати активности на демонстрационој табли. Грешке су исчезле, концепт шах-мат је јаснији. Љубав према игри не угасава. Репродукција је тачна, а игра самостална без потребе за асистенцијом васпитача. <i>*(Н. задовољава критеријуме за узраст 5-6 г.)</i>
Л. Г. МК6	Л. пажљиво прати активности на демонстрационој табли и учествује у дијалогу. Љубав према игри не угасава. Репродукција је тачна, а игра самостална. Сложенији концепти као шах-мат и рокада су му јасни. <i>*(Критеријуми предшколског узраста.)</i>
У. М. МК6	Грешака скоро да и нема, концепт шах-мат је јасан. Љубав према игри је велика. Репродукција је тачна, а игра самостална. Од сложенијих правила, јасна му је рокада и њена правила. <i>*(Критеријуми предшколског узраста.)</i>

Анализа извештаја 2024./2025.

Укупан број обрађених извештаја за 2024./2025. је 42.

Деце узраста 3-4 г. је 5.

Није задовољило претпостављене критеријуме свог узраста: 1

Задовољило претпостављене критеријуме свог узраста: 3

Задовољило неки или неке од критеријума за старији узраст: 1

Деце узраста 4-5 г. је 5.

Није задовољило претпостављене критеријуме свог узраста: 3

Задовољило претпостављене критеријуме свог узраста: 2

Задовољило неки или неке од критеријума за старији узраст: /

Деце узраста 5-6 г. је 16.

Није задовољило претпостављене критеријуме свог узраста: 2

Задовољило претпостављене критеријуме свог узраста: 6

Задовољило неки или неке од критеријума за старији узраст: 8

Деце узраста 6-7 г. је 16.

Није задовољило претпостављене критеријуме свог узраста: 1

Задовољило претпостављене критеријуме свог узраста: 11

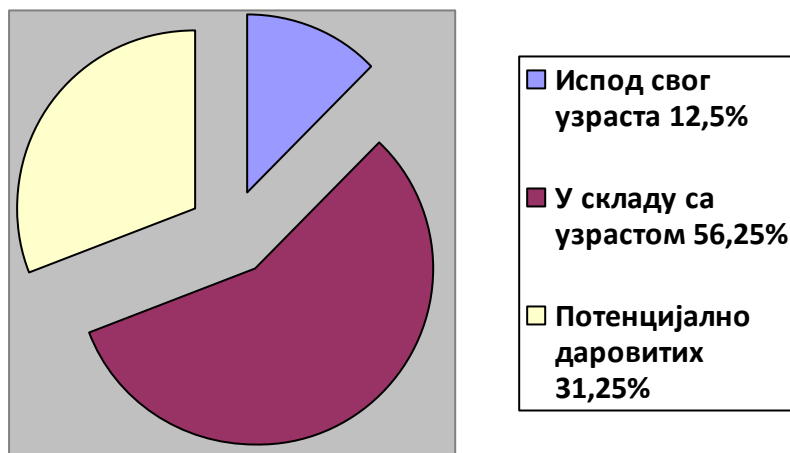
Задовољило неки или неке од критеријума за старији узраст: 4

Од укупног броја од 42:

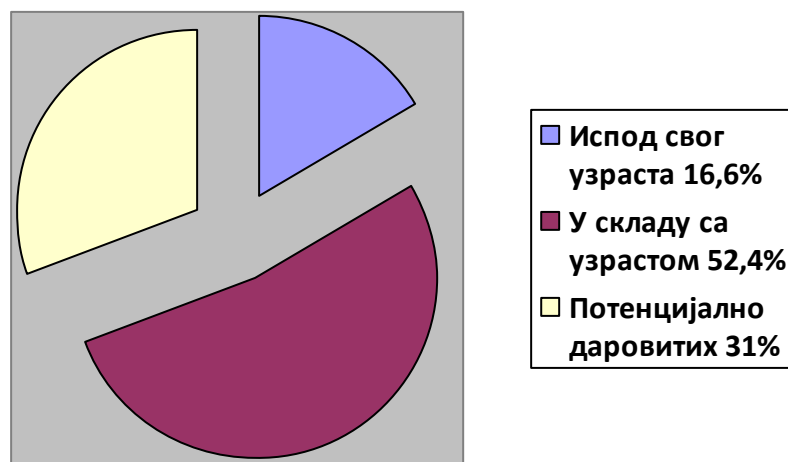
Није задовољило претпостављене критеријуме свог узраста: 7

Задовољило претпостављене критеријуме свог узраста: 22

Задовољило неки или неке од критеријума за старији узраст: 13

Слика 2.9 - дијаграм резултата испитивања деце 2023./2024. сагласно извештајима.

Слика 2.9.1 - дијаграм резултата испитивања деце 2024./2025. сагласно извештајима.

Резултат је скоро идентичан, уз стварно малу разлику.

Укупан проценат деце која су савладла претпостављене критеријуме курса је **83,4%**.

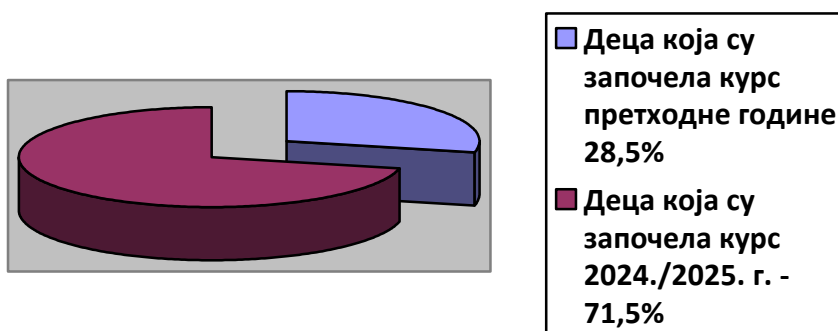
Средњи укупан проценат на две године износи **85,45%** што је очекивано.

Треба нагласити да и деца која нису постигла претпостављене критеријуме свог узраста, да су и ова деца постигла велики напредак у учењу шаха. Те да је и за њих курс био изузетно користан.

Општи закључак: изабрана методика је ваљана.

Треба нагласити да су већина деце полазника курса 2024./2025. г. - нова деца која претходне године нису похађала курс.

Од 42 деце, 12 су стари полазници, а 30 нови.

Слика 2.9.2 - процентуални однос старих и нових полазника у 2024./2025

Учење у пројектима и шах

Предшколско образовање и васпитање у Републици Србији је засновано на моделу „Године Узлета“ који је објашњен детаљно у документу „Основе програма предшколског васпитања и образовања“.

Концепцијом Основа програма афирмише се :

- *вера у капацитете деце предшколског узраста да активно учествују у свом учењу и развоју, значај игре на овом узрасту и значај заједничког учења деце и одраслих за учење и развој;*
- *професија васпитача као јединствена професија у односу на све друге, етичка и рефлексивна по својој суштини, која се заснива на сложеним и особеним компетенцијама;*
- *јединствена професионална улога стручних сарадника у развијању рефлексивне праксе и квалитетног реалног програма кроз промену културе и структуре вртића;*
- *повезивање са локалном заједницом и породицом и значај њихове улоге у пракси предшколског васпитања и образовања²*

Игра је за дете стваралачка прерада стварности и чин замишљања искуства. Игра је машта у акцији и форма истраживања. Капацитет флексибилности у игри омогућава детету да замисли и изгради окружење могућег и да на основу те замисли мења себе и своје поступке. Због капацитета флексибилности као главне одреднице, основну карактеристику игре не чини активност или садржај игре, него специфичност приступа. Игра је увек више од активности, она је начин на који дете приступа активности. Игра је јединствен чин у ком се активирају сви потенцијали детета. Она је увек добровољна, договорена између учесника игре, одређена је игровним планом и правилима и сама себи је циљ.³

² Основе програма предшколског васпитања и образовања стр. 2

³ Основе програма предшколског васпитања и образовања 20-21

Слика 3.0 – курс шаха у ПУ „Птићи Препелићи“

У периоду од маја 2024. до децембра 2024. г., радио сам у вртићима Птићи Препелићи у насељу Бусије и Кућа Веверица на Бањици. У Птићима Препелићима се реализовао курс шаха али није рађено истраживање. Док је у Кући Веверица шах релизован **у оквиру пројекта**. Пројекат је деци био веома занимљив и у току пројекта, шах је постао најомиљенија игра у вртићу.

Сматрам да би наш пројекат могао послужити као узор колегама који желе да реализују сличан пројекат па га стога у даљем тексту уврштавам у овај рад.

За потребе мастер рада прича о пројекту је представљена по фазама, како би се посебно истакло које активности из програма шаха су имплементирани у којој фази пројекта.

Прича о пројекту:

„ШАХ – ДЕСЕТ ХИЉАДА ГОДИНА КРАЉЕВСКЕ ИГРЕ“

18. 10. 2024. - 8. 11. 2024.

Београд

1. Фаза: фаза отварања пројекта:

Како је дошло до теме пројекта?

Већ у току првих септембарских дана у вртићу, у току слободних активности – игре, научили смо да играмо шах. Убрзо је то постала наша омиљена игра у вртићу. Као и у претходном пројекту, уважили смо децја интересовања и отворили смо нови пројекат.

Наши циљеви су се као и у претходном случају базирали на предмету „Свет око нас“. То јест, циљеви су били да раширимо нека знања из опште културе и стекнемо практично основно знање саме игре, те да развијамо машту и пре свега лепо проведемо време.

2. Фаза: фаза развијања пројекта,

Прича о Махараџи и његовом брату од тетке – Персијском краљу Шаху. Адаптирана прича за децу о настанку шаха. Прича је конципирана да развија маштовитост и уведе децу у свет бајковитости, а опет се држи основне теме. У причи Махараџа тражи мудраца који ће му измислити игру, коју ће он поклонити за рођендан свом брату од тетке Персијском краљу Шаху.

Ова активност се састоји пре свега из причање бајке, које траје неких 30-40. Деца се затим посматрају код слободног цртања, ако деца цртају на тему, онда је активност успешна. У нашем случају можемо само да се захвалимо нашој предивној деци.

Одисеј и Паламед играју шах

Адаптирана Илијада за децу

Причамо причу о крађи лепе Јелене и Тројанском рату са акцентом на то како је Одисеј дошао на идеју о Тројанском коњу, док је у доколици под зидинама Троје играо шах. Прича траје неких 30-40 минута.

Правимо шаховске фигуре од конструкторских елемената и играмо Од наших коцкица, сами правимо фигуре и играмо се са њима.

Слика 3.1 – деца праве шаховске фигуре од конструктора

Капабланка и Костић – класична епоха шаха

Причамо причу о познатим шахистима, о успесима наше репрезентације у последње две године, као и о славним шахистима прошлости.

Хозе Раул Капабланка – првак света. Научио је самостално да игра шах, кад му је било свега 3 године и у првој партији коју је играо победио је оца изузетно убедљиво, на шта га је тата одмах повео у шах клуб у Хавани да они тамо провере о чему се ради...

Бора Костић, први је српски велемајстор. Играо је меч против Капабланке у Хавани. Први је шахиста који је на путу око света пропагирао шах на свим

континентима и играо чувену партију на екватору (један играч седи на северној полулопти, други на јужној).

Слика 3.2 – прича о Бори Костићу

Индија - колевка шаха

Израда карте Индијског подконтинента, заједнички рад целе групе. Цртање, бојење, сецкање, лепљење...

Слика 3.3 – деца цртају шаховску карту Индије

Упознавање са играма сличним шаху

Нови Шах и Дијамантски шах су игре на шестоугаоним пољима и четвороугаоним пољима али са таблом дијамантског облика. Прва игра има и нову фигуру – шпијуна који изгледа као летећи тањир.

Слика 3.4 – игре сличне шаху

„Ја – Шаховски суперхерој“

Деца лепе своје слике на шаховске фигуре и фигуре потом лепе на фрагмент табле који су сами нацртали и обојили. На тај начин добијају шаховску фигуру са својим лицем, тј себе као шаховску фигуру.

Слика 3.5 - „Ја – Шаховски суперхерој“

Шах живим фигурама

Деца секу од папира и праве круне за краљеве, даме, капе за ловце, скакаче, топове и пешаке и облаче се у шаховске фигуре.

Васпитачи праве таблу од струњача и деца као фигуре заузимају своја места на табли и почиње игра.

Слика 3.6 – шах живим фигурама

Посета представника локалног клуба

ШК „Раковица“ у гостима код нас у вртићу.

Д. Л. Председник ШК „Раковица“ нас је посетио и причао нам занимљиве приче о игри и историјату овог спортског клуба.

Слика 3.7 – посета представника шах клуба

Фаза затварања пројекта, – прослава пројекта: дружење са родитељима

Екипа деце игра против екипе родитеља.

У петак, 8. 11. прославили смо пројекат пријатељским мечом деца – родитељи. Деца су победила убедљивим резултатом па су спонтано певали две лепе строфе:

*У петак, датума осмога,
Озбиљан, играо се меч.
Екипа децја, вртићка,
Водила је главну реч.*

*Победа, убедљива беше,
Родитељи беху на мукама
Али то спортски поднесе,
Будућност је у децјим рукама.*

Слика 3.8 – радионица са родитељима

Ресурси и локална заједница: Користили смо локалну заједницу и ресурсе кроз учешће локалног шах клуба и родитеља у пројекту.

Шах у основној школи

У марту 2025. г. одазвавши се на позив директора школе, остварио сам кроз једну шаховску презентацију сарадњу са ОШ „Бранко Радичевић“ у Никинцима, а у априлу и мају смо започели са радом секције. За сада су утисци позитивни, а од септембра планирамо да проширимо сарадњу на још неке школе у околини.

Слика 3.9 – шаховска секција у ОШ „Бранко Радичевић“

Неки битнији краткорочни и дугорочни утицаји на децу

Не могу, а да овај одељак не започнем једном анегдотом. Пре око годину дана, зауставио сам се на бензинској станици да натачим бензина, кад ме је на каси млади точилац љубазно поздравио и упитао: „Да ли још увек играте шах?“

Дошавши себи од узбуђења, потврдно сам одговорио и упитао младог човека: „Да ли се познајемо?“ Након чега је уследио одговор да се познајемо из вртића, још док сам био студент основних студија, а момак је тад био дете у вртићу. Похвалио се да је освојио првенство града за средњошколце у шаху. Био сам изузетно поносан на себе. Већ из овог малог и неформалног увода се види сва лепота педагошког рада.

- Најкориснији васпитачима краткорочни утицај на децу који се може постићи и са другим друштвеним играма, је свакако такозвано одвлачење пажње. Наиме, деца играјући шах у току слободних активности и концентришући се на игру имају тенденцију да се спонтано окупе око игре и тиме смире. Наравно, могуће су чарке и свађе око правила и резултата али уколико се правилно приступи у самом увођењу шаха у вртић, могуће је избећи ово. Деца у већини случајева кад науче правила изузетно су поносна на то што их знају и не крше их. У том смислу, мени је шах био изузетна помоћ у току слободних активности.
- Други вид краткорочног утицаја би био навика седења за столом. Што је изузетно корисно не само код спровођења активности у вртићу, него и **дугорочно** у процесу преласка у школу и адаптације.
- **Развој математичких појмова:**
Започевши учење шаха, а нарочито деца нижих узраста, нису још овладали основним математичким појмовима који се срећу у шаху, као што су број, облик и правац. Привлачност игре и задовољство од учешћа ствара појачану мотивацију за превазилажење ове препреке, а као побочни резултат деца су већ усвојила ове појмове.
- Поштовање правила као начин социјализације. Поштовање правила је још један вид дугорочног позитивног утицаја на развој деце.
- Визуализација. Догађа се као што се види на примеру извештаја М. Љ. (3-4 г.) за 2024./2025. г. да деца примећују релације у случају малог физичког растојања фигура. Пракса овог курса показује да практикујући шах, исто дете је успело да савлада овај проблем и да се навикне учавати релације на већим растојањима.

ПРЕДЛОЗИ ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ

На самом почетку курса, у 2023. г, Мега Кидс је снимио промотивни рекламни видео који је одмах био размештен у оквиру мобилне андроид апликације која је доступна родитељима наших малишана. Овај видео можете погледати кликом на везу/линк: <https://www.youtube.com/watch?v=MsMp4UEKgZl> У току курса, наши васпитачи су нас често снимали и у току активности и стварали промотивне садржаје као што се може видети на овом снимку: <https://rutube.ru/shorts/281602923754a0c8e309d060b87f5c6b?r=wd>.

Сам почетак обележила је и промоција užиво у свих 5 вртића са причом о махараџи и мудрацу са драмским елементима што је верујем допринело општом успеху курса.

Моји предлози за унапређење, углавном произилазе из онога што сам сматрао својим **хендикепом** у реализацији курса, односно из оних чинилаца за које сам имао осећај да **недостају**.

- Било би добро да васпитач који реализује курс шаха, само то и ради, тј да не мора да води и групу као редован васпитач.
- Препоручује се, да се активности курса шаха реализују бар 2 пута недељно, уместо 1 како је то био случај.
- Било би добро да је увек на располагању простор са столовима и столицама, демонстрационом таблом, пројектором и другим материјалима.
- Препоручљиво је, да установа има бар два васпитача који релизују курс заједно.
- Добро би било када би се чешће реализовале радионице са родитељима и турнири.
- Сматрам да је вртић, а обзиром на цену курса, био у могућности да купи уџбенике «Три четири позор шах» и подели их у комплекту са бојанком, таблом и фигурама свој деци полазницима курса.

Ови предлози подразумевају неко идеално стање у вртићу. Ипак, моје је било да ове предлоге истакнем. Наравно, охрабрио бих сваког васпитача којем је шаховска игра блиска да невезано од услова, бар једном у животу надахне децу и отвори заједно са децом пројекат шах. Верујем да ћете заједно уживати и Ви и Ваша деца.

РАД СА ДАРОВИТОМ ДЕЦОМ У ТОКУ КУРСА

Као што смо видели раније у дијаграму, проценат даровите деце је 31.25% и 31% и у бројкама 10 и 13. С тим што је 5 деце садржано у оба та броја, а у 2024./25. Је обрађена за 10 деце већа популација.

Правовремено откривање даровитости један од основних предуслова за предузимање интервенције у том подручју.⁴

Шах као додатна активност је у овом смислу јако захвалан за педагошки рад. Шаховска даровитост се открива једноставно али рад са даровитом децом није увек “мед и млеко”. На примеру нашег васпитаника В. Г. (6-7, 2024./2025. г.) видимо да дете које влада игром боље од друге деце, није спремно да своја знања развија и надограђује, емоционално је неспремно на пораз у игри, због чега оштро протестује кад васпитач да савет његовом противнику у току игре. Сличне проблеме, имао је и В. К. за кога имамо извештаје за обе обрађене у овом раду године. Међутим, код В. К. смо успели да превазиђемо ове проблеме интензивним педагошким радом и великом подршком.

Почетни корак је израда педагошког профила који треба да обухвати све важне информације о јаким странама и интересовањима детета и потребе за додатном подршком. Да би се израдио добар педагошки профил, потребно је прикупити што више информација о детету, његовом претходном развоју, породичном функционисању, специфичним способностима и начинима испољавања и слично. У процесу прикупљања података васпитач може да користи различите изворе и технике. Следећи корак у пружању додатне подршке у предшколским установама је индивидуализација васпитно-образовног рада која подразумева прилагођавања простора и услова у којима се одвија активност у предшколској установи. Треба извршити и адекватан избор и прилагођавања метода рада, као и дидактичких средстава и материјала за учење.⁵ – управо ова индивидуализација васпитно-образовног рада са даровитима се из наше праксе издвојила као један од најважнијих фактора подршке нашим даровитим васпитаницима.

⁴ Николић, Грандић, Павловић 44

⁵ Николић, Грандић, Павловић 45

Стога смо увели и индивидуалне активности. Индивидуални рад, омогућио нам је да решимо неке проблеме као што су више поменути проблем уочавања релација на удаљеностима већег броја поља код случаја малог М. Љ.

Наша пракса показала је да је успех фактор који окриљује децу и она добијају страховиту жељу за учењем. Међутим, тешкоће са којима се деца сусрећу приликом испољавања те своје жеље за учењем просто захтевају ако не индивидуални рад, а онда макар индивидуални однос. И ту бих издвојио и једну позитивну страну чињенице да сам као васпитач групе истовремено био и васпитач – сарадник за курс шаха. Као васпитач групе, у мом конкретном случају предшколаца у МКЗ, знао сам карактере деце до сваког малог детаља, што значајно олакшава посао када је реч о индивидуалној пажњи према деци. Ово је вероватно један од разлога зашто су предшколци у МКЗ имали најбоље показатеље у извештајима.

*Свако људско сазнање почиње опажањем, наставља се формирањем појмова и завршава се идејама.*⁶ Можемо се надовезати на ово чињеницом да игра шаха у себи садржи све три радње процеса сазнања. Формирање појмова је посебно релевантно за шаховске курсеве. Ако пак идеју посматрамо као продукт или показатељ интелигенције, а идеје се најлакше материјализују на шаховској табли у току процеса игре, онда шах можемо посматрати и као могуће средство за откривање даровитости у контексту просторне и математичке интелигенције.

У пракси рад са даровитом децом подразумева топао однос, проткан поверењем. У том случају и кад негде запне, а васпитач каже детету да ће оно то сигурно моћи, да му верује, да ће му он помоћи ако погреши. Ово је у суштини пола посла. Наравно рад са даровитом децом овог узраста у контексту шаха подразумева и одређене шаховске компетенције код васпитача које морају по нашем мишљењу бити не мање од 1. категорије или мајсторског кандидата. Није нужно да васпитач и формално има категорију али је нужно да влада знањима на том или бар приближно том нивоу. Наравно, ако ваша шаховска знања нису таква, немојте се обесхрабrivати, радите са групом основе овог курса, а ако учите даровито дете препоручите му индивидуалне активности са компетентним колегом.

На крају истакао бих да су сва деца за нешто даровита, веома сам захвалан Богу што сам имао прилику да радим са тако добром и дивном децом. Деца имају огромну енергију, наравно позитивну и право је задовољство радити са њима.

⁶ Е. Кант, *Критика здравог разума*

ЛИТЕРАТУРА:

1. Николић М., Грандић Р., Павловић М., (2017). *Компетенције васпитача за рад са даровитом децом, Иновације у настави* л(30) 43-55.
2. Вуксановић С., Марковић И., (2009). *Три, четири, позор шах!*
3. *Основе програма предшколског васпитања и образовања ("Сл. Гласник РС – Просветни гласник", бр. 16/2018)*
4. Костенюк А., (2009). *Дневники шахматной королевы*
5. Louvrier-Saint-Mary J. R., (2023). *Jouer aux échecs*
6. Николић, М., Цвијетић, М., (2023). *The predictive influence of intelligence and communicative language ability on school achievement, Research in Pedagogy, 13(1), 131-145*
7. Mitchell S. H., (2014). *The utilization of chess to enhance children's academic performance: an integrative review*
8. Bruni A., Gallina L., Afonso S., Saraiva Da Silva M. T., Amigó Vilalta M., Paulesu S., Serra Palomar J., Gravitis U., Matisone D., (2019). *Model of chess course for primary schools*
9. Сухин И. Г., (2013). *Шахматы для самых маленьких*
10. Республиканский центр «Дошкольное детство» (2013). *Обучение детей дошкольного возраста игре в шахматы, Методическое пособие*
11. Югина О., (2019). *Дополнительная общеобразовательная общеразвивающая программа «Шахматы для дошкольников»*
12. Костенюк А., Костенюк Н., (2008). *Как научить шахматам: дошкольный шахматный учебник*
13. Петрушина Н. М. (2007). *Шахматный учебник для детей*